

FILOZOFIA HOMOCENTRYZMU W SYSTEMIE WSPÓŁCZESNYCH WARTOŚCI

Wasyl KREMIEN
Prezydent NANP Ukrainy,
członek rzeczywisty NAN Ukrainy,
członek rzeczywisty NANP Ukrainy,
dr hab. nauk filozoficznych

GŁÓWNYM PROBLEMEM

Głównym problemem, jaki stawia obecny etap rozwoju cywilizacji, jest to, jak wyobrażamy sobie naszą przyszłą egzystencję? Podobne pytania istniały już wcześniej, ale dziś odpowiedź na nie komplikuje specyfika zglobalizowanego świata informacyjnego i cyfrowego. Wpływ technologii informacyjno-komunikacyjnych stał się tak potężny, że wykroczył daleko poza nie, przekształcając się w wielkoskalową infosferę.

Ich główną treścią jest współdziałanie mózgu i komputera, technologii i organiki, tworzenie sztucznej inteligencji, pracujących atomów i kwantów, sprowadzanie wszystkich procesów domowych do prędkości myśli, realizowane w projektach smart home, smart city, smart economy, edukacja on-line itp.

Pod wpływem nowoczesnych technologii i rozwoju sztucznej inteligencji zmieniają się przecież nie tylko wartościowe i semantyczne podstawy ludzkiego życia, ale także dane psychofizyczne, zmuszające mózg do innego funkcjonowania. Jednocześnie rewolucje w dziedzinie nanotechnologii i biotechnologii stopniowo wypierają masy ludzi z rynku pracy, co podważa zarówno wolność, jak i wiarę w zachowanie tożsamości rasy ludzkiej i jednostki.

W kontekście niepewności, rosnących wyzwań i zagrożeń, ważną rolę odgrywa filozofia homocentryzmu. Jej intelektualne odbicia w kulturze infosfery otwierają perspektywę definicji:

Co to znaczy być człowiekiem?

Termin "homocentryzm", mimo zewnętrznej tożsamości z antropocentryzmem ukształtowanym w okresie Renesansu, jest od niego jakościowo inny. Antropocentryzm odzwierciedla zmianę paradygmatu poznania – od teocentryzmu, gdy sensem aktywności poznawczej jest Bóg, do człowieka. Człowiek współczesny rodzi się w sytuacji, w której otacza go świat różnych jakości ze wszystkimi jego pozytywami i negatywami aspektami, wzajemnie nakładającymi się na siebie. W kontraście do tego świata człowiek jako osobowość wyróżnia się ze wszystkich aspektów życia społecznego: rodziny, tradycyjnej wspólnoty, całej masy podmiotów podlegających pewnym ustalonym zasadom i prawom. Z oporu wobec kolektywizmu i wspólnoty rodzi się indywidualna samoświadomość, która ukierunkowuje na uczestnictwo w życiu społecznym na rzecz dobra wspólnego.

KONCEPCJA HOMOCENTRYZMU

Dyskusje i spory na polu teoretycznym antropologii filozoficznej na początku XXI wieku wykazały niemożność spełnienia jej wymogów, przynajmniej w dawnych formacjach, co wymusza nową perspektywę analizy problemu człowieka. Dlatego na pierwszy plan wysunęła się koncepcja homocentryzmu. Zdolności, twórczość, fizyczność, duchowość, moralność, egoizm, wykształcenie, agresywność, inteligencja, ograniczenia – to wszystko są fragmenty ciągle zmieniających się cech człowieka.

Ujawniają one różne aspekty społeczno-kulturowej, moralnej i psychologicznej istoty osoby. W procesie realizacji swoich możliwości nie wyczerpują jednak nieskończonej treści osoby. W homocentryzmie osoba jest przede wszystkim wielowymiarową, pluralistyczną w swej неповtarzalności i oryginalności. Świadczy to o jego wartości i sensowności, tak potrzebnej do odbudowy osoby – неповtarzalnej, prawdziwej, głębokiej, świadomej swojej tożsamości i osobowego znaczenia

KONCEPCJA HOMOCENTRYZMU

**To jest po
pierwsze**

Oprócz kontekstu filozoficznego, homocentryzm skupia się na rozwoju samoświadomości osoby, otwiera nowe perspektywy rozumienia jej współczesnej istoty. Nie pozostaje ona stabilna lecz ulega ciągłym zmianom pod wpływem procesów społecznych, ekonomicznych i technologicznych. Jak świadczy historia społeczeństwa, dominujący obraz osoby, który istniał w różnych czasach, był afirmowany w pewnych modyfikacjach narodowych lub regionalnych i działał jako personifikacja danej epoki. W rezultacie odegrał on istotną rolę w samookreśleniu się podmiotów twórczości historycznej, społecznej i kulturowej, stając się głównym czynnikiem rozwoju cywilizacji ludzkiej. W związku z tym należy rozpatrywać obraz osoby nie na metateoretycznym poziomie antropologii filozoficznej, ale w przestrzeni świata życia. Homocentryzm właśnie odpowiada parametrom świata życia w jego wielowymiarowości.

KONCEPCJA HOMOCENTRYZMU

Po drugie

Homocentryzm wpisuje się w koncepcję „postmodernizmu”, którą wprowadził pod koniec ubiegłego wieku Z. Bauman, autor wielu prac z zakresu socjologii postmodernizmu. Na początku lat nowożytnych w szerokim zakresie rzeczywistości społeczno-kulturowych zapewniono sobie przewodnictwo metamoderny. Głównym tematem jej rozumienia jest problem osoby w epoce cyfrowej. Homocentryzm konceptualizuje ten problem w polu przedmiotowym filozofii edukacji, co otwiera perspektywę krytycznej refleksji w kontekście rozwoju osobowości. A ona z kolei jest nierozdzielnie związana z tradycyjnymi wartościami, które zachowują istotne cechy osoby: podmiotowość, aktywność, niezależność, wolność wyboru.

KONCEPCJA HOMOCENTRYZMU

Po trzeciej

KONCEPCJA "CYWILIZACJI TECHNOGENNEJ"

Jednak gdy społeczeństwo wchodzi w socjotechniczną fazę rozwoju, przestaje być ludzkie i zmienia się w społeczeństwo ludzko-maszynowe. To znaczy, że technika zaczyna zastępować nie tylko fizyczne, ale i intelektualne siły człowieka. Inicjatywę i ostateczną decyzję w sprawie jego współdziałania ze środowiskiem zewnętrznym i ze sobą przejmuje technika. Jeśli na początku swego rozwoju nauka o interakcji człowieka z techniką zajmowała się przystosowaniem techniki do człowieka, to teraz kierunek przesuwają się na technikę. W dyskursach filozoficznych, politycznych, edukacyjnych i kulturowych utwierdza się koncepcja "cywilizacji technogennej".

Jednak pod koniec XX wieku zaobserwowano ostrą przepaść między pokoleniami, spowodowaną wysokim poziomem dobrobytu materialnego i osiągnięciami rewolucji naukowo-technicznej. Przyspieszenie rytmu życia, głównie dzięki nowym środkom transportu, zapewniło człowiekowi dynamikę i mobilność, ale stało się przeszkodą w jego zakorzenieniu w samym sobie. Ludzie nie mieli czasu ani ochoty myśleć o innych i o własnym rozwoju. Nowe było fascynujące, a duch nie mógł już oprzeć się pokusom współczesnego komfortu, co doprowadziło do utraty "duszy",

**która według ukraińskiego filozofa
Hryhorija Skoworody**

**jest wyrazem "powinowactwa" człowieka do dobra i
chrześcijańskiej miłości do innych ludzi**

Opinia ta słusznie odnosi się do sytuacji we współczesnej Rosji. Pozbawiona serca i duszy w wyniku długotrwałej dominacji materialistycznej, cynicznej ideologii marksistowsko-leninowskiej i bezbożnego ateizmu Federacja Rosyjska na czele ze swoim przywódcą wybrała drogę terroryzmu i agresji militarnej. Dziś, w XXI wieku, kiedy życie ludzkie jest największą wartością, działania Federacji Rosyjskiej, które doprowadziły do śmierci dziesiątek tysięcy obywateli Ukrainy i nieszczęścia milionów przesiedleńców, którzy stracili swoje domy, są równoważne (jeśli nie większe) z Auschwitz. I świadczą o okrucieństwie, bezserdeczności i bezduszności "rosyjskiego świata", który chciano siłą narzucić narodowi ukraińskiemu.

Wracając do problemu osoby, należy zauważyć nowe wyzwania i zagrożenia dla niej generowane przez technologie informacyjno-komunikacyjne i świat cyfrowy. Inaczej niż w przeszłości, informacja i życie realne tracą spójność pod każdym względem. W zasadzie w tym tkwi całe zagrożenie dla osoby ze strony świata wirtualnej rzeczywistości. Nowe sztuczne środowisko "skanuje" i akceptuje tylko informacyjny aspekt osoby, stawiając ją w stanie kryzysu jako całą istotę. Dzisiaj życie osoby w takim paradygmacie staje się trywialne, przejawia się w seryjnej autoprezentacji w sieciach (Facebook, Twitter, Instagram), gdzie wiedza o sensie i wartościach własnej egzystencji sprowadzona jest do wiedzy o swoim selfie. W ramach rzeczywistości informacyjnej i cyfrowej tworzy się "**filozofia selfie**". Jest to filozofia życia dalekiego od sensu, która stara się być lepsza od racjonalnych wymiarów kultury tradycyjnej, pełnej ludzkich wartości. Komunikacyjna przestrzeń Internetu, strukturyzująca świat takiej osoby, staje się miejscem spotkań ludzi półwykształconych, pozbawionych "centrum", pełnych własnej godności i pogardy dla innych. Praktykują oni aktywny narcyzm przy pomocy różnych programów i platform komputerowych.

Z naszego punktu widzenia homocentryzm, którego filozoficzne intencje mają głęboką wartość i duchową treść, dzisiaj jest w stanie przywrócić "duszę". Poza powyższym kontekstem homocentryzm podkreśla, że w ramach tej samej epoki mogą powstawać różne egzystencjalne autopercepcje. Otóż, na tle alienacji może pojawić się lękowe oczekiwanie. I odwrotnie, psychiczny niepokój i niepewność w epoce przejściowej może przybrać cechy ogólnego spokoju, chęci nie tracenia optymizmu i odwagi. Jednak, jak pokazuje historia kultury myślenia i poznania, tego rodzaju autopercepcje mogą być typizowane na różne światopoglądy, w zależności od tego, co otrzymuje priorytet -

Bóg, Logos, Sophia, Natura, Nauka, Ekonomia, Technika, Człowiek itd

W rezultacie konceptualizuje się stanowiska filozoficzne i światopoglądowe –

logocentryzm, antropocentryzm, ekonomocentryzm, teocentryzm, technocentryzm, cyfrowocentryzm itd.

Jest oczywiste, że te podejścia i stanowiska nie istnieją w idealnej integralności; produktywnie ze sobą współdziałają, uzupełniając się wzajemnie.

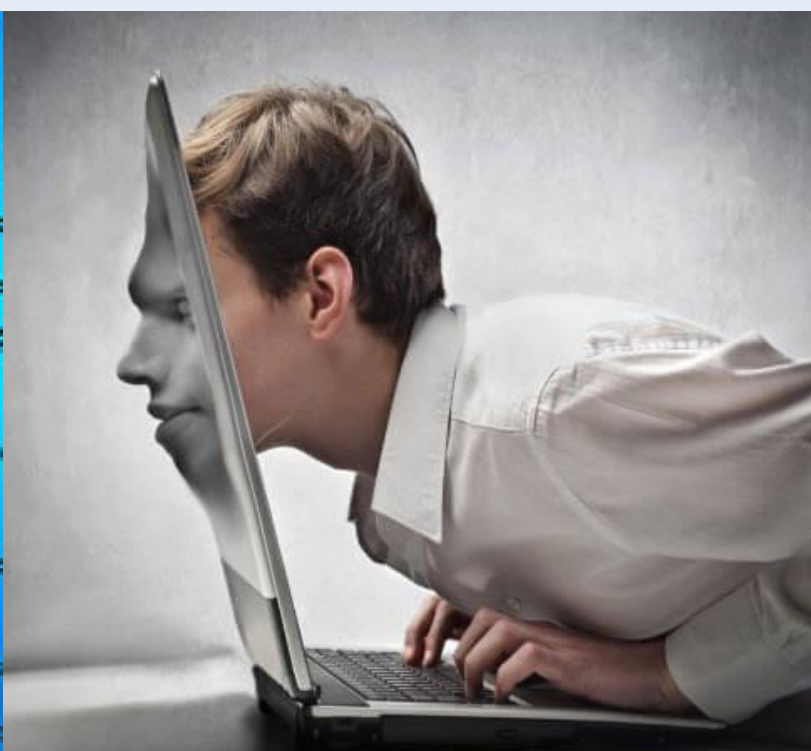
HOMO DIGITALIS

W rzeczywistości wymusza to rozwój koncepcji homocentryzmu, która może pomóc w wypracowaniu perspektywy pozycji osoby we współczesnym świecie, w afirmacji zasad wartościujących jej dalszy rozwój. Zwłaszcza w sytuacji, gdy na arenę życia społecznego i kulturalnego wkracza wspomniany już człowiek cyfrowy (homo digitalis). Ta abstrakcyjna symbolika streszcza główne cechy człowieka, który opanował i wykorzystuje w swojej działalności technologię informacyjną, pełniąc jednocześnie rolę twórcy subkultury informacyjnej i cyfrowej. Dzięki temu jest on typowym konstruktem osoby nowej, ale pasywnej, która znajduje swoją realizację w różnego rodzaju rozrywkach.

Okoliczność ta wynika z ekspansji porządków symbolicznych i rzeczywistości wirtualnych, w wyniku czego ludzie nie działają, lecz są naznaczeni, prezentując się w takiej czy innej formie. Powstało samowystarczalne środowisko informacyjne, któremu człowiek jest całkowicie podporządkowany i wchłonięty, w którym rzeczywistość jest eliminowana przez zespół różnych efektów. W praktyce rzeczywistość zamienia się w relikwiny społeczno-kulturowe, relikwiny minionych form życia, w których nie ma miejsca dla człowieka. W efekcie człowiek współczesny traci status "rozumiałej rzeczywistości", traci swoje doświadczenie społeczno-kulturowe, zamieniając się w nomadę. Obecnie osoba jako aktor społeczno-kulturalny i osobowość twórcza istnieje dzięki swojej obecności w Internecie, w przestrzeni informacyjnej i cyfrowej.

Homocentryzm, jako nowa strategia antropologiczna, uwzględnia twórcze skłonności i zdolności osoby - umysł, wyobraźnię, intuicję, wolę itd., wychodzi od jej zdolności do generowania własnego, suwerennego obrazu, który ma potencjał do opierania się destrukcyjnym wpływom. Na tym polega w szczególności owocna działalność homocentryzmu w edukacji, która koncentruje się na wychowaniu i kształtowaniu myślącej, twórczej osobowości. Równie ważne jest zachowanie i rozwój wartościowej sfery życia. Pozwala ono na zrozumienie jej granicznych podstaw, co wiąże się z poznaniem tajemnicy człowieka jako istoty myślącej.

KONCEPCJA HOMOCENTRYZMU

Uogólnienie sfery wartości w takiej czy innej realizacji przejawia się jako imperatyw łączący formę, treść, sposób i funkcję życia.

W wymiarze światopoglądowym homocentryzm jest najbardziej adekwatnym środkiem uświadomienia sobie istoty jednostki w sytuacji, gdy ludzie szukają potwierdzenia autentyczności swojego istnienia. Filozofia homocentryzmu kultywuje myślący i rozumujący typ poznania, który przewycięża euforię oczekiwania na "autonomię" sztucznej inteligencji i "demokratyzację" życia ludzkiego w teraźniejszości. Główne zasady metodologiczne tego typu poznania, obok epistemologicznych, to zasady moralne, estetyczne i aksjologiczne. I w tym aspekcie homocentryzm jako filozofia, jako zjawisko społeczno-kulturowe i heurystyczne nie jest dany, lecz *predefiniowany*. Jego istota ujawnia się poprzez metafizyczną syntezę różnych jakościowo podejść do badania perspektyw ludzkiego życia. Rezultatem tej syntezy jest systematyczne, głębokie i całościowe rozumienie człowieka współczesnego jako kombinacji jego różnych obrazów w celu zasadniczej rekonstrukcji w komplementarności duchowej i materialnej, egzystencjalnej i aksjologicznej, indywidualnej i specjalnej w zakresie nowego jakościowego poziomu uzyskiwania znaczeń. Perspektywy społeczeństwa zależą od tego, w jakim stopniu cała jego przyszła droga będzie przebiegać w paradygmacie homocentryzmu, który odtwarza stanowisko Mykoly Kuzans'koho –

"CZŁOWIEK NIE CHCE BYĆ NICZYM INNYM, JAK TYLKO CZŁOWIEKIEM".

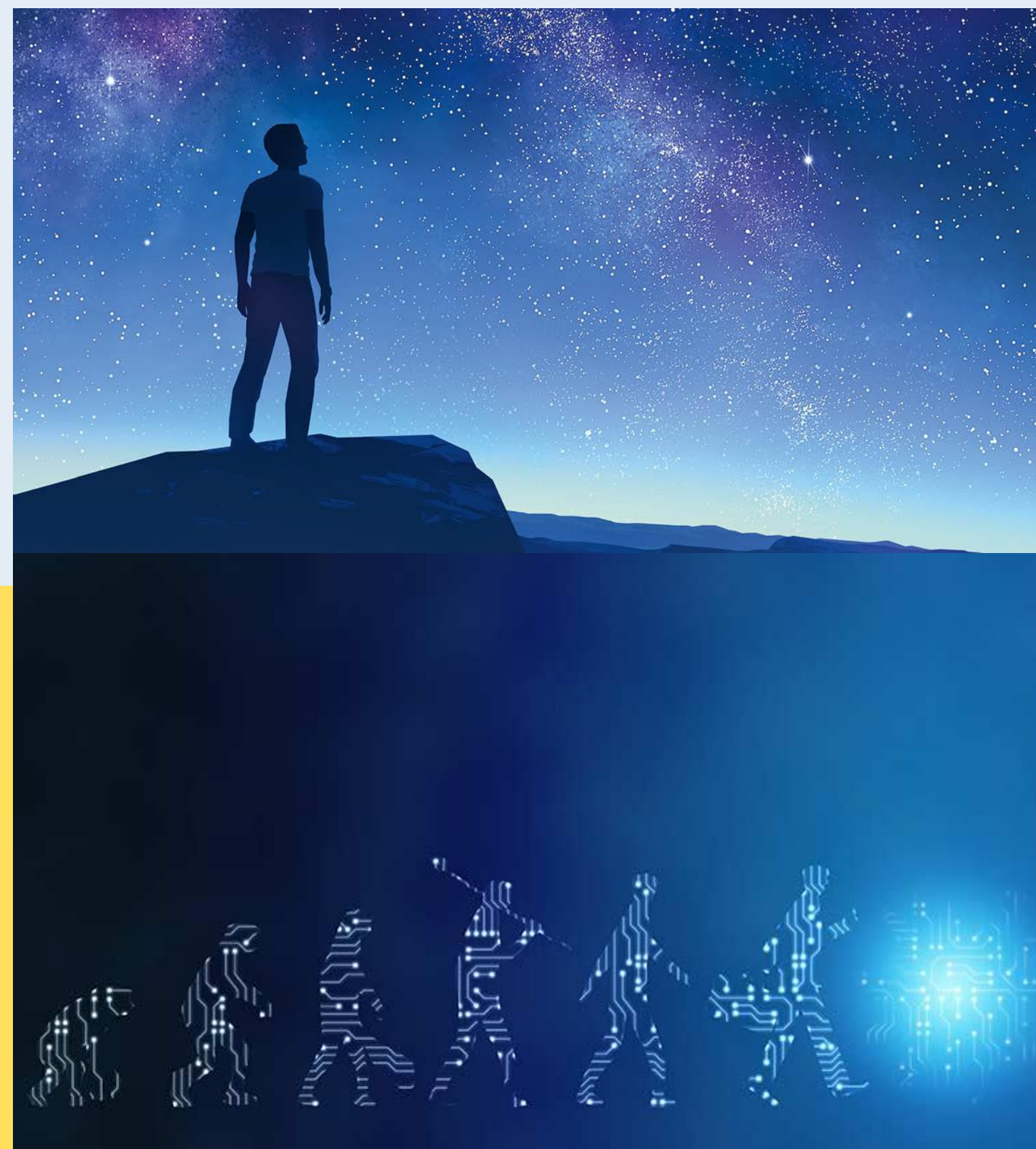
ZACHOWANIE POTENCJAŁU INTELEKTUALNEGO I KULTUROWEGO

Osiągnięcia każdego etapu rewolucji naukowo-technicznej stawiały przed ludzkością nowe wyzwania. Dzisiejsza integracja technologii informacyjno-komunikacyjnych i wirtualnego świata z życiem codziennym zmienia teoretyczne podstawy definicji człowieka i specyfikę jego wizerunku. Jednak mimo istniejących realnych zagrożeń dla człowieka w dalszej ewolucji technologii informacyjno-komunikacyjnych i cyfrowego świata zachowa on siebie oraz swoje potencjały intelektualne i kulturowe. Warunkiem tego jest ugruntowanie duchowości, polityki moralnej i nowoczesnej wiedzy, której konceptualizacją jest mądrość w jej etycznym sensie. Osobliwością takiej mądrości jest radykalna wyższość wartości ludzkich nad wszelkimi racjonalnymi pokusami i pragmatycznymi korzyściami.

W tej sytuacji ewolucja człowieka nie kończy się na typie cyfrowym. O ile proces informacyjny, cyfrowy, ekonomiczny i technologiczny jest w ciągłej dynamice swoich form, o tyle mentalne, wartościowe, intelektualne i merytoryczne fundamenty cywilizacji mają ogromny potencjał zachowania duchowej i kulturowej istoty człowieka i jego tożsamości w perspektywach dalszego produktywnego rozwoju.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ!

POKÓJ NAM WSZYSTKIM!